

Prefață

Vladimir Lossky este unul dintre cei mai de seamă teologi ortodocși din secolul al XX-lea. Reprezentant strălucit al mișcării neo-patristice, acesta a reușit să se delimiteze de excesele curentelor teologico-filosofice ce au dominat în emigrația rusă: slavofilism, moralism, sofianism sau „euharistocentrism”. Demersul său teologic – strălucit, mai ales dacă ne gândim că avem de-a face cu un autodidact – a avut un dublu scop: pe de o parte, el a urmărit să reechilibreze Ortodoxia rusă (marcată de „filosofia religioasă rusă” a lui Pavel Florensky, Serghei Bulgakov sau Nikolai Berdiaev) prin recursul la izvoarele originare ale Tradiției patristice. Pe de altă parte, Lossky a fost preocupat să prezinte Apusului valoarea perenă a Ortodoxiei; pentru el Biserica Ortodoxă era adevărata continuatoare a Bisericii lui Hristos, singura care a păstrat deplinătatea și puritatea tezaurului de credință apostolic și patristic.

Metoda teologică a lui Vladimir Lossky, caracterizată de sobrietate și un incredibil spirit de sinteză, a părut uneori a fi marcată de un spirit intransigent și aspru (vezi Prefața lui John Meyendorff la cartea lui Lossky, *Vederea lui Dumnezeu*, trad. Remus Răuș, EIBMBOR, București, 1995, p. 5). Acest spirit reiese în special din modul în care s-a raportat la diferențele dogmatice dintre Occiden-

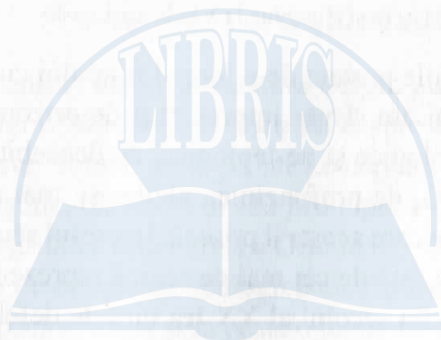
tul și Orientul creștin: învățătura despre purcederea Duhului Sfânt (*Filioque*) sau doctrina despre energiile divine necreate. Totuși, teologia lui Lossky nu a fost una de tip apologetic, căci scopul său principal a fost de a mărturisi integritatea dogmatică a Ortodoxiei, și nu delimitarea facilă de derapajele teologice ale Apusului.

Din păcate, chiar și la peste o jumătate de deceniu de la moartea lui Vl. Lossky (survenită prematur), cărțile și studiile dedicate operei acestuia sunt frapant de puține. Lucrarea dl. Lect. Dr. Ciprian Iulian Toroczkaî reunește majoritatea acestei literaturi teologice, iar printr-o analiză temeinică, reușește pe baza ei să ofere o veritabilă introducere în gândirea losskiană.

Autorul, cadrul didactic la Facultatea de Teologie „Sf. Andrei Șaguna” din Sibiu, este un apropiat al meu. Modul în care voia lui Dumnezeu a vrut să ni se intersecteze pașii a fost descrisă corect de dl. Toroczkaî în introducerea unui studiu pe care l-a publicat într-un volum omagial editat subsemnatului la Cluj-Napoca (*Omagiu Părintelui Prof. Univ. Dr. Ioan I. Ică la împlinirea vârstei de 75 de ani*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2007, p. 243). Chiar dacă nu i-am fost profesor la catedră, îl consider cu adevărat un ucenic al meu, întrucât în dese vizite pe care ni le-a făcut am purtat un dialog teologic roditor, descoperind în Ciprian un doritor de a cunoaște cât mai în profunzime tainele teologiei. De altfel, sunt sigur că această calitate de ucenic și-o recunoaște și el însuși: în anul 2007, cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, acesta a coordonat editarea unui număr aniversar la revista teologico-bisericească la care fusesem mulți ani redactor-șef (vezi *Revista Teologică* 22 (94) (2012), nr. 2).

Din discuțiile purtate de-a lungul timpului cu dl. Ciprian Toroczkaî am rămas impresionat de orizontul larg al lecturilor teologice și ne-teologice, de deosebita capacitate de sinteză, de profunzimea ideilor și, mai ales, de spiritul critic pe care acesta îl posedă. Interesul său față de teologia rusă și față de cei mai de seamă reprezentanți ai diasporei ruse din secolul al XX-lea nu este defel întâmplător. Acest interes s-a materializat prin publicarea unor studii și lucrări de certă valoare, inedite în spațiul teologic românesc. Amintim aici lucrările *Teologia rusă din diaspora. Context istoric; principalii reprezentanți și originalitățile lor teologice* (2005, o carte ce ar fi putut fi teza de doctorat a autorului, poate chiar sub coordonarea subsemnatului...), *Tradiția patristică în modernitate: Ecceologia Părintelui Georges V. Florovsky (1893-1979) în contextul mișcării neopatristice contemporane* (2008, ed. a II-a 2013, o versiune a tezei de doctorat, susținută sub îndrumarea Arhidiacon. Prof. dr. Ioan I. Ică jr.), iar acum *Cunoaștere și sfințenie la Vladimir Lossky*. Am lecturat cu plăcere și interes textele publicate de Ciprian Iulian Toroczkaî și suntem siguri că și ceilalți cititori ai cărții pe care o prefățăm aici se vor arăta interesați de prezentarea făcută lui Vladimir Lossky. Subscriu opiniei autorului, conform căreia cunoașterea lui Dumnezeu ca vedere și calea dobândirii sfințeniei ca îndumnezeire harică reprezintă temele centrale ale gândirii acestui mare teolog ortodox. De asemenea, recomand călduros cartea de față tuturor seminariștilor, studenților, masteranzilor, doctoranzilor și profesorilor, convins fiind că ei vor avea numai de câștigat din lecturarea acestui scurt dar incitant volum!

Pr. Prof. Dr. Ioan I. ICĂ

Cuvânt înainte

Sub titlul „Dogmă și spiritualitate în gândirea lui Vladimir Lossky”, această carte a fost susținută ca disertație la finalul ciclului de studii aprofundate, secția Teologie Sistematică, specializarea Teologie Dogmatică, din cadrul Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, promoția 2001. Față de acea variantă, autorul a revăzut și corectat textul, a adăugat la bibliografie alte cărți și studii relevante care s-au publicat în timpul scurs de la susținere.

Orice încercare de a scrie critic despre gândirea lui Vladimir Lossky te pune în fața unei duble dificultăți: în primul rând, nu poți să nu remarci la el subtilitatea rafinată și capacitatea sintetizatoare cu care tratează fiecare temă, profunzimi care îl fac dificil la (o primă) lectură; iar în al doilea rând, dificultatea survine din numărul mic al studiilor critice privind liniile directoare ale operei acestui mare teolog ortodox contemporan (urmare, poate, tocmai a acestei „greutăți” a textului care face ca receptarea lui să fie destul de anevoioasă). Cu aceste două probleme s-a confruntat și autorul acestei lucrări, fără ca ele însă să-i scadă admirația pentru metoda și conținutul teologic care definește opera lui Lossky. Pro-

*tabil însă că această admirație ar fi rămas nefructificată fără sprijinul pe care l-a primit, cu diferite prilejuri, și fără de care subsemnatul ar fi trebuit să renunțe la acest proiect. De aceea, mulțumirile mele se îndreaptă în primul rând către Pr. Conf. Dr. Nicolae Moșoiu, titularul catedrei de Teologie Dogmatică a Facultății din Sibiu, care m-a îndrumat în elaborarea ideilor (fără să blocheze însă intențiile și libertatea lor de exprimare), precum și către cei care mi-au pus la dispoziție, cu multă amabilitate, bibliografia necesară, la care s-au adăugat și unele sugestii extrem de pertinente: Pr. Prof. Dr. Dorin Oancea (Sibiu), Prof. Dr. Otto König (Graz), Prof. Dr. Martin George (Bern), Diac. Prof. Dr. Karl Christian Felmy (Erlangen), Arhidiac. Dr. Ioan I. Ică jr. și, nu în ultimul rând, Conf. Dr. Sebastian Moldovan (Sibiu). Ar fi nedrept însă ca la acest capitol al recunoștinței să mi-și aște prezența și bunica mea, **Verginia**, a cărui sprijin material, dar mai ales sufleteș, a făcut posibilă formarea mea intelectuală și morală. Plecată între timp la Domnul, sunt sigur că ea veghează încă cu aceeași iubire (dar și tact și exigență) ca în timpul vieții ei pământești. Ei îi dedic în primul rând această lucrare: un mic semn al dragostei mele.*

Introducere

Venind din partea părintelui Dumitru Stăniloae, afirmația „cu Lossky apare un altfel de a scrie dogmatică”¹ demonstrează valoarea emblematică pe care a avut-o și o are opera teologului de origine rusă pentru teologia ortodoxă contemporană. Aproape că nu există lucrare teologică ortodoxă modernă în care să nu fie citată o lucrare a sa. În ce ar consta însă contribuția esențială pe care a adus-o Lossky teologiei ortodoxă contemporane? Pentru a înțelege acest fapt este necesar să amintim aici programul lansat de George Florovsky, cu prilejul Congresului Facultăților de teologie de la Atena (1936), pentru realizarea unei sinteze teologice „neopatrstice”. Ideea dominantă consta în revalorificarea și reasezarea teologiei Sfinților Părinți în centrul teologiei ortodoxe contempo-

¹ DUMITRU STĂNILOAE, *Cu Lossky apare un alt fel de a scrie dogmatica*, în „Cotidianul”, supl. Alfa și Omega, Nr. 41, 19 febr. 1993, p. 5. Comparând opera lui Lossky cu a sa, părintele Stăniloae arată că, fără să fi fost influențat de acesta, totuși el l-a prețuit. „Dogmatica mea e poate la mijloc între mistica duhovnicească în stilul lui Lossky și dogmatica cum se făcea înainte”, spune Dumitru Stăniloae. Depășindu-i pe Bulgakov, Berdiaev sau Evdokimov, Lossky, „a păstrat un scris viu”, fiind și „mai corect”.

rane, o întoarcere nu la „literă” ci la „duhul” patristic, la o identitate de trăire mistico-sacramentală.² Sergey S. Horuzhy afirmă că programul părintelui Florovsky nu făcea altceva decât să unească „gândirea rusă și teologia ortodoxă”, pentru a realiza astfel un „*restore patristic style*” aplicabil culturii rusești, un instrument istoric și constructiv pentru evaluarea gândirii rusești³. G. Florovsky vorbea despre gândirea patristică și neo-patristică în contrast cu tradiția filosofică și teologică apuseană, urmând o veche schemă mentală proprie curentului slavofil (promovat, spre exemplu de un Ivan Kireevsky).⁴

Fără a accepta întru-totul programul formulat la Atena în 1936, o seamă de teologi ortodocși contemporani au preluat ideea centrală a acestuia: este vorba de Iustin Popovici, Dumitru Stăniloae, Panayotis Nellas, Ioannis Zizioulas, Alexander Schmemmann, ș.a. Acestora li se adaugă (și unora din cei amintiți le precede) Vladimir Lossky. Refugiat la Paris, Lossky „a fost unul dintre cei care au căutat să prezinte lumii occidentale Ortodoxia nu doar ca dimensiune istorică a creștinismului răsăritean, ci ca adevăr permanent și universal. Această mărturie a constituit o preocupare permanentă a vieții sale, determinându-l să lucreze în două domenii complementare în spirit: teologia bizantină, continuarea

² Pentru mai multe detalii vezi IOAN I. ICĂ JR., „*Patristica și teologia modernă*” (G. Florovsky, 1936): semnificația unui program teologic, în „Mitropolia Ardealului” Nr. 10-12/1982, p. 707-714.

³ SERGEY S. HORUZY, *Neo-patristic Synthesis and Russian Philosophy*, în „Saint Vladimir's Theological Quarterly” Nr. 3-4/2000, p. 309.

⁴ IBIDEM, p. 310.

organică a tradiției Părinților greci, și Evul mediu latin, unde a căutat, în special la Meister Eckhart, posibile puncte de convergență cu Răsăritul ortodox.”⁵ Ceea ce-l singularizează pe Lossky față de ceilalți gânditori ruși din diasporă este încercarea de a evita alunecarea spre cele două extreme: fie spre tradiționalismul reacționar al slavofilismului, fie spre experimentele filosofiei religioase, atinse de curente socialiste și liberaliste. Ostil acestor excese ideologice, „el a acceptat fractura expulzării și fatalitatea exilului nu ca pe o dezrădăcinare temporară, nostalgică, ci ca pe o situație misionară providențială pentru destinul ecumenic al Ortodoxiei, ca pe șansa unei eliberări definitive de complexe istorice și etnice implicând reasumarea unei mărturisiri ortodoxe în întreaga ei puritate și a unui etos apostolic, misionar în noul context occidental.”⁶ Departe de a face compromisuri, fiind uneori „intransigent și aspru”, după cum îl caracterizează J. Meyendorff, Lossky merită rolul de a fi un „mediator” între Orient și Occident, pe care, critic și auto-critic, le-a evaluat sincer, evidențiind atât aspectele pozitive cât și cele negative (conservatorismul fanatic în Orient și liberalismul abstract și excesiv în Occident). A rezultat astfel o extraordinară operă sintetizatoare care, fără a excela ca dimensiune, „cu doar trei cărți (prac-

⁵ John Meyendorff, în prefața lucrării lui VLADIMIR LOSSKY, *Vederea lui Dumnezeu*, trad. din limba engleză de Remus Rus, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1995, p. 5.

⁶ IOAN I. ICĂ JR., „VI. Lossky și Vederea lui Dumnezeu”, în VLADIMIR LOSSKY, *Vederea lui Dumnezeu*, trad. Maria Cornelia Oros, studiu introductiv Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1995, p. XIV.